

SZILVÁSI ZSUZSANNA

A legújabb reformkísérlet és annak fogadtatása Norvégiában az iskolai idegennyelv-oktatásban

Bevezetés

Az utóbbi években Norvégiában az iskolai idegennyelv-oktatás, azon belül is a második idegen nyelv kérdése egyre inkább az érdeklődés középpontjába került. Ebben az írásomban a norvégiai iskolai idegennyelv-oktatás aktuális kérdéseire, a főbb reformlépésekre és az ezekhez kapcsolódó vitákra koncentrálok. Emellett szeretném bemutatni a 2004-ben kibocsátott *Stortingsmelding nr. 30* [30. számú Parlamenti határozat] és az arra épülő (*Kunnskapsløftet* [’tudásnövelés’, ismeretnövelés’] című) általános és középiskolai tantervnek a fogadtatását szakmai körökben: egyrészt szakfolyóiratokban megjelent cikkek, másrészt saját kérdőíves felmérésem alapján.

Reformok az idegennyelv-oktatás területén

Magyarországon talán kevésbé ismert a norvégiai iskolai idegennyelv-oktatás helyzete és az ahhoz kapcsolódó felfogások, viták és reformlépések. Ezért legelőször is szeretném ezt röviden bemutatni. A mára kialakult helyzet hosszú folyamat eredménye. Azt is meg kell jegyezni, hogy a közelmúlt említett változtatásai a második idegen nyelvet érintik, mivel a kötelező első idegen nyelvnek, az angolnak a státusza a norvég oktatásban stabil.

Nézzük meg, melyek a legfőbb lépések, amelyek a második idegen nyelv megítélését, státuszát és oktatását meghatározták. A XX. század második felében hosszú évtizedekig nem volt kötelező a második idegen nyelv, kizárólag azoknak a diákoknak kellett felvenniük a tantárgyat, akik gimnáziumban kívánták folytatni tanulmányaikat.

Még az 1974. évi általános iskolai tanterv szerint is csak választható tárgy a második idegen nyelv, és az eredményét nem veszik figyelembe a középiskolai felvételnél.

Elméletileg komolyabb lépést az 1997. évi tanterv, az „L97” jelentett, amely szerint a francia és német nyelv – bár nem lett kötelező – a *valgfag* azaz egyszerű választható tantárgy kategóriából egy másik, a *tilvalgsfag* kategóriába került. Ez utóbbi 3 fő tantárgycsoportból áll: ezek a választható idegen nyelvek, a választható nyelvi elmélyítés és a választható gyakorlati projektmunka csoportja. A második idegen nyelv státuszát ez a más tantárgycsoportba sorolás alapján nem változtatta meg, azonban mégis fontos lépést jelent, hogy Norvégiában ebben a tantervben megjelent az a felfogás, hogy napjainkban nagyon fontos több idegen nyelv ismerete. Ezt elismerve fogalmazza meg a célkitűzéseket és határozza meg az oktatási formákat és munkamódszereket.

Az 1997. évi reform a francia és német nyelv jelentőségét hangsúlyozza, az angol mint első idegen nyelv mellett a többi idegen nyelv azonban még ekkor sem kapott olyan státuszt, amely a norvég oktatási rendszerben stabil, megbecsült helyet biztosított volna számukra.

Ennek az elvárásnak csak jó pár évvel később, az újabb reformjavaslatok próbáltak megfelelni, mégpedig 2004-től a Bevezetésben már említett két dokumentum, a *Stortingsmelding nr. 30* és annak tantervi megvalósulása, a *Kunnskapsløftet*.

A legújabb fejlemények

A napjainkra meghozott döntések, reformlépések egyik legmeghatározóbb tényezője a *Styrking av det andre fremmedspråket* [A második idegen nyelv erősítése] címet viselő projekt, amelyet az Általános Iskolai Tanács hirdetett meg 1988-ban.

Ezzel egyidejűleg különféle munkacsoportokat állítottak fel, amelyek feladata elsősorban a második idegen nyelv helyzetének vizsgálata az általános iskolában. (*Konsekvenser* [Konzekvenciák], 1991)

Ilyen munkacsoporti vélemény volt, hogy a jelenlegi európai helyzetben több nyelv ismeretére van szükség, nem elegendő csupán az angol nyelv ismerete. Ehhez kapcsolódóan azt is kijelentették, hogy nem megfelelő a második idegennyelv-oktatás Norvégiában. Megítélésük szerint igen komoly problémát jelentenek az elsősorban területileg eltérő lehetőségek.

Többen is azt a véleményt képviselték, hogy több idegen nyelv tanításával és azok általános iskolai eredményének beszámításával pozitív irányba mozdulna a jelenlegi, nem megfelelő helyzet. A norvégok nyelvtudása jelentős mértékben megerősödne, a diákok az általános iskolában tényleges választási lehetőséghez jutnának, és a színvonal javítására is sor kerülhetne. Természetesen a megfogalmazott célok eléréséhez az anyagi és személyi feltételeket is biztosítani kell (kvalifikált tanárok alkalmazását).

Történt felmérés is a kérdésben¹, amelynek egyik legfontosabb következtetése az volt, hogy a második idegen nyelv választható státusza alapvetően meghatározza, hogy a diákok többsége kevésbé fontosnak ítéli meg, mint a kötelező tantárgyakat. Ezek az eredmények is azt támogatják, hogy a második idegen nyelv státuszát erősíteni kell ahhoz, hogy a diákok komolyabban foglalkozzanak vele.

Norvégiában az idegennyelv-oktatás kérdéseit vizsgáló két jeles szakember, Turid Trebbi és Rita Gjørven² is ennek megfelelően fogalmazták meg a szükséges változtatásokat az iskolai idegennyelv-oktatás területén. Legfőbb javaslataik: a második idegen nyelvet az eredményesség javítása és valamennyi diák számára való elérhetősége érdekében gyakorlati tárgynak kell tekinteni, az elavult oktatási módszerek helyett modern módszereket kell alkalmazni, a tantárgy óraszámát növelni és státuszát erősíteni kell, aminek egyik legfontosabb tényezője, hogy az általános iskolai eredményeket vegyék figyelembe a középiskolai továbbtanulásnál.

Az Általános Iskolai Tanács is hasonló javaslatokat tett: a második idegen nyelvet figyelembe kell venni a középiskolai felvételnél, a tantárgyat kötelezővé és gyakor-

¹ 1990-ben az Østland és Bergen környéki iskolák 9. osztályos diákjai körében az Oslo Egyetem oktatói végezték. A kérdés az volt, hogy van-e összefüggés a második idegen nyelvnek a diákok részéről történő megítélése és annak választható tárgy státusza között.

² Turid Trebbi a Bergeni Egyetem, Rita Gjørven pedig az Oslo Egyetem oktatója.

latiasabbá kell tenni, növelni kell az óraszámot. Ezek a változtatások azonban akkor még nem történtek meg.

2003-ban a *Kvalitetsutvalg*, az oktatási ügyekért felelős minisztérium által felállított Minőségi Bizottság véleményében ismét megfogalmazódott a már jóval korábban is felmerült lépések szükségessége. Ez az *I første rekke* [Elsősorban] című dokumentumban található, melynek legfontosabb kijelentése, hogy a második idegen nyelvet kötelezővé kell tenni az általános iskola utolsó három osztályában. A minisztérium szándéka is hasonló volt a kérdésben, ezt a *Stortingsmelding nr. 30* tartalmazza: a második idegen nyelvet mint gyakorlati tárgyat kötelezővé kell tenni az általános iskola három legfelső osztályában, és a tárgy erősítése érdekében figyelembe kell venni a középfokú oktatásban való felvételnél. Az indoklás alapja a második idegen nyelv gyenge státusza mind európai, mind skandináv viszonylatban, emellett azonban az is érv, hogy napjainkban elengedhetetlen több idegen nyelv ismerete, kizárólag az angol nyelvtudás nem elegendő. Az imént bemutatott célkitűzések igazodnak az EU akcióterveihez is, amelyeknek Norvégia résztvevője. (Ezt az Európai Gazdasági Térség létrehozásáról szóló szerződés biztosítja az ország mint az Európai Szabadkereskedelmi Társulás tagállama számára.)

A reform fogadtatása

A lépés mind szakmai, mind civil körökben a legeltérőbb reakciókat váltotta ki. A nyelvtanárok is különféleképpen vélekedtek a kérdésről; voltak, akik örömmel fogadták a döntést, és voltak olyanok is, akik egyáltalán nem értettek vele egyet.

Szakmai körökben az egymással szembenálló vélemények bemutatására talán az a szituáció a legmegfelelőbb, amelyről Ranveig Reggestad³ egyik cikkében⁴ beszámol: egy általános iskolai tanárok részére tartott kurzuson a szerző, aki egyben a kurzus vezetője volt, örömét fejezte ki, hogy sor kerülhet egy olyan reformra, amelynek bevezetésével a második idegen nyelv kötelező lesz az általános iskolában és beszámít a középiskolai felvételnél. Ekkor néhány tanárnak a következő volt a reakciója: „Akkor én abbahagyom a franciatanítást!” Ez a hozzáállás egészen jellemző a második idegen nyelvet oktató tanárok körében, mivel jelentős részük úgy gondolja, hogy a fennálló helyzetben, az adott körülmények között nem tanulhat minden diák két idegen nyelvet. Ez a felfogás a norvégiai viszonyokat jól ismerőket kevésbé lepi meg. Heike Speitz és Beate Lindemann (2002: 25–26) is ezzel foglalkoznak vizsgálatukban; azt a kérdést tették fel német, illetve francia nyelvet oktató tanároknak, hogy a második idegen nyelv valamennyi diák számára oktatandó tantárgy-e. Felmérésük tanulságos eredményeket mutat: a második idegen nyelvet tanító tanároknak csupán 8%-a értett egyet tulajdonképpen tantárgyuk kötelezővé tételével, 27% valamelyest egyetértett, 25% nem értett vele teljesen egyet, 40% pedig egyértelműen nem értett egyet. Tehát összességében azt mondhatjuk, hogy a megkérdezettek 65%-a nem tartotta pozitívnak az akkor még tervezett lépést, ellenezte azt.

Mikor megismertem ennek a felmérésnek az eredményeit és szembesültem a tényekkel, arra gondoltam, hogy magam is folytatok ebben a témában vizsgálatot nyelvtanárok segítségével.

³ Az Oslo-i Egyetem oktatója, a FIPLV északi-balti térségének elnöke.

⁴ Da slutter jeg å undervise i fransk! In: *Språk og språkundervisning* 2/04. p. 1.

2005 őszén kérdőíves felmérést végeztem Bergenben, norvég iskolákban tanító idegennyelv-tanárok körében. A tanárok, akiknek a véleményét sikerült megkérdezniem, a Bergeni Egyetem Germanisztikai Intézetének tanár-továbbképzési kurzusán részt vevő nyelvtanárok voltak. Kérdéseimre összesen 13 tanártól kaptam választ, amelyekre támaszkodhatom tanulmányomban.

A felmérést azért végeztem, hogy megismerhessem néhány, elsősorban második idegen nyelvet oktató tanár véleményét az idegennyelv-oktatást érintő legújabb reformokkal kapcsolatban, valamint áttekinthessem, hogy milyen mértékben áll összhangban néhány általam megkérdezett tanár és egy átfogó felmérésben együttműködő tanárok véleménye.

A kérdőív első három kérdésében az oktatott idegen nyelvre, a tanár oktatási gyakorlatának időtartamára és az iskolatípusra – ahol tanítanak – vonatkozó kérdéseket tettem fel.

A kérdőív második részében ténylegesen az idegennyelv-oktatás területén – a felmérés idején – tervezett és bevezetésre váró jelentős reformokra vonatkozó véleményükre voltam kíváncsi. Először arra kérdeztem rá, hogy elégedettek-e, s ha igen, milyen mértékben a norvég iskolákban végrehajtandó legújabb idegennyelv-oktatási reformokkal. Majd ezen belül a reform egyik konkrét és bizonyára legfontosabb lépéséről való vélekedésüket kívántam megtudni, tehát azt, hogy mi a hozzáállásuk a változtatáshoz, melynek következtében a második idegen nyelv kötelezővé válik az általános iskola három utolsó osztályában. E két említett kérdésnél a válaszadók egy ötös skálán jelölhették meg egyetértésük fokát.

A következő kérdésem arra vonatkozott, hogy a megkérdezettek szerint milyen pozitív és negatív következményei lehetnek ezeknek a reformoknak, és ha a válaszadó nem ért egyet a reformokkal, mik a kifogásai. Végül a megkérdezettek bővebben kifejtették ötleteiket, gondolataikat a második idegen nyelv oktatásának javítására vonatkozóan. Ez utóbbi két kérdésre hosszabb, kifejtős válaszadásra volt mód.

Eredmények

A kérdőívek eredményeit a következő két táblázatban mutatom be, összegezve a válaszadók véleményét, kommentárjait az egyes kérdésekhez.

	1	2	3	4	5	6
Milyen nyelve(ke)t tanít?	német	német	francia, német	angol, német	német	német
Mióta tanít?	4 éve	35 éve	20 éve	16–17 éve	28 éve	27 éve
Melyik iskola-típusban tanít?	általános iskola	általános iskola	középiskola	középiskola	középiskola	középiskola
Elégedettség a reformmal*	4	3	2	2	3	4
Egyetértés a kötelező 2. idegen nyelvel**	2	4	2	5	3	5
Várható pozitív következmények	-	Felismerték, hogy az angol nem elég, és a 2. idegen nyelv nem csak egy elit számára szükséges.	Eredményét figyelembe veszik a középiskolában, így a diákok többet foglalkoznak vele, komolyabban veszik.	-	Alappal jönnek a diákok a középiskolába, előrébb lehet velük jutni az anyagban.	-

Várható negatív következmények	Több motiválatlan diák megüsit-hatja az oktatást. A gyengébb diákok számára ezáltal még megnehezítjük az iskolát.	Lehetőség van a nyelvváltásra az általános iskola után, így továbbra is újakezdők lesznek.	Sok diáknak az angollal is problémája van. A célokat differenciálni kell a tanulók különböző csoportjainak megfelelően.	A gyengébb diákok nem tudják teljesíteni és kudarcként élik meg a tárgyat.	Nehéz motiválni a tanulókat a megfelelő oktatás érdekében.	A nem megfelelő képességű diákokat kényszerítik egy kötelező tárgy tanulására, így több „vesztet” és rossz oktatási környezetet teremtünk a 2. idegen nyelvet tanuló csoportokban.
--------------------------------	---	--	---	--	--	--

	7	8	9	10	11	12	13
Milyen nyelve(ke)t tanít?	német, francia	német	francia, német	német, angol	német	német, angol	német, francia, spanyol
Mióta tanít?	16 éve	4 éve	27,5 éve	30 éve	32 éve	15 éve	14 éve
Melyik iskola-típusban tanít?	középfiskola	középfiskola	középfiskola	középfiskola	középfiskola	középfiskola	középfiskola
Elégedettség a reformmal*	3	4	2	3	5	3	3
Egyetértés a kötelező 2. idegen nyelvel**	1	4	1	2	1	3	2
Várható pozitív következmények	A tanulók talán komolyabban veszik az idegennyelvtanulást.	Jó azoknak a diákoknak, akik szeretik a nyelv(ek)et.	-	Kevesebb gond a középfiskolába történő felvételnél. Hozzáállás kialakítása, hogy Európában az angol mellett több nyelv ismerete is fontos.	-	Remélhetőleg a német „megerősödését” hozza. Önmagában a kötelező 2. idegen nyelv jó.	Ügyes diákoknál növeli a státust és komolyabban veszik a tárgyat. Korábbi kapcsolat egy nyelvvel, jobb lehetőség az elmélyítésre.
Várható negatív következmények	Néhány motiválatlan diák „tönkretelheti” az oktatást. Nehéz mindenkinek jól hasznosíthatóvá tenni.	Nehézség a gyengébb tanulók számára. Kihathat az 1. idegen nyelvi teljesítményre is.	A diákok befejezik a 2. idegen nyelvet az általános iskola után, új nyelvet kezdenek el, elmélyítés lehetetlen.	-	A diákok teljesítményei nem nőnek.	Ha a német tanárok az általános iskolában megfelelőek lennének, kívánatos lenne a kötelező 2. idegen nyelv.	A tárgyat komolyan tanulni nem akaró diákoknál negatív hozzáállás alakul ki, ami további életükre is jellemző lesz.

A *-gal jelölt kérdésnél a válaszok a következőket jelentik: 1 – teljesen elégedett, 2 – elégedett, 3 – közepesen elégedett, 4 – nem nagyon elégedett, 5 – egyáltalán nem elégedett.

A **-gal jelölt kérdésnél a válaszokban megjelenő számok a következőket jelentik: 1 – teljesen egyetért, 2 – egyetért, 3 – semleges, 4 – inkább nem ért vele egyet, 5 – egyáltalán nem ért vele egyet.

Valamennyi válaszadó némettanár, hatan csak németet, hárman németet és franciát, hárman németet és angolt oktatnak, egy megkérdezett pedig németet, franciát és spanyolt tanít.

Ami a nyelvtanárok oktatási gyakorlatát illeti, csaknem valamennyien hosszú évek tapasztalataival rendelkeznek: három tanár 30 vagy annál több (30, 32 és 35) éve, négy fő 20 vagy annál több (20, 27, 27,5 és 28 éve) oktat. Négyüknek több mint 10 (14, 15, 16, 16–17) éves gyakorlata van, és csupán ketten tanítanak jóval rövidebb ideje, négy éve.

A válaszadók közül ketten általános iskolai, a többiek középiskolai nyelvtanárok.

Ha a legutóbbi reformokkal való elégedettségüket nézzük, érdekes eredményeket kapunk. Egyikük sem elégedett velük teljes mértékben. Hárman elégedettek, míg hatan csak közepesen elégedettek. Három válaszadó alig elégedett, és volt egy tanár, aki egyáltalán nem elégedett a reformlépésekkel.

Ami esetünkben a leginkább fontos, a kötelező második idegen nyelvnek az általános iskola utolsó három osztályában történő bevezetésével kapcsolatos vélekedésük. Ebben a kérdésben is különböző véleményekkel találkozhatunk. Két válaszadó egyáltalán nem, további kettő pedig inkább nem ért egyet. Ketten vannak, akik kimondottan nem ellenzik, de nem is támogatják a lépést. Négy tanár egyetért és hárman teljesen egyetértenek. Tehát az általam megkérdezett nyelvtanárok nagyobb része teljesen vagy csaknem teljesen egyetért a második idegen nyelv kötelezővé tételével az általános iskolában. Ők elsősorban azt remélik a reformtól, hogy az idegen nyelv tantárgy státusának erősítése következtében a tanulók komolyabban veszik a tárgyat. Emellett pozitívnak találják, hogy olyan szemléletet lehet kialakítani, hogy az angol nyelv mellett más nyelvek (tehát több nyelv) ismerete is fontos. Az egyik középiskolai tanár azt is várja ettől a változtatástól, hogy nagyobb tudással kerülnek a diákok a középiskolákba, ami reményei szerint gyorsabb haladást, komolyabb előbbre jutást tesz lehetővé.

Akik nem értenek egyet a kötelező második idegen nyelvvel, a következőket hozzák fel mint negatívumokat annak bevezetését követően. A tárgy nehézséget jelent a leggyengébb tanulók számára, nagy a valószínűsége, hogy nem is tudják teljesíteni és kudarcként élik meg. Van olyan tanár is, aki úgy véli, hogy a második idegen nyelv tanulásában jelentkező nehézségek, rossz teljesítmények kihathatnak az első idegen nyelvi teljesítményre is. Komoly problémának látják azt is, hogy a tárgyat nem szívesen tanulók esetében negatív hozzáállásuk valószínűleg még fokozottabban jelentkezik.

Többen arra is felhívják a figyelmet, hogy e reformlépés által nem nőnek a diákok idegen nyelvi teljesítményei, sőt arra is rámutatnak, hogy csak akkor lennének igazán pozitív következményei, ha a második idegen nyelvet (elsősorban németet, illetve franciát) oktató tanárok jól képzettek és elkötelezettek lennének. Egyes vélemények szerint ugyanis az alapfokú iskolák említett nyelvtanárai nem rendelkeznek megfelelő kompetenciákkal. Eppen ezért a második idegen nyelv kötelezővé tétele önmagában nem hozhat pozitív változást a norvég idegennyelv-oktatásban, a tanulók teljesítményében.

Értékelés

A megkérdezettek közül hárman elégedettek a reformmal, de nem teljesen, hatan pedig közepes mértékben elégedettek. Négyen alig vagy egyáltalán nem elégedettek vele.

Hét megkérdezett tanár csaknem teljesen vagy teljesen egyetért a kötelező második idegen nyelv bevezetésével, két válaszadónak semleges a hozzáállása a kérdéshez és négyen alig vagy egyáltalán nem értenek egyet a lépéssel. A reform általuk várt pozitív, illetve negatív következményeit is közlik.

A megkérdezettek felénél szerepel, hogy a tantárgy kötelezővé válásával státusza nő és komolyabban veszik a diákok is. De a válaszok másik felében ez nem jelenik meg, sőt van, aki ezt kimondottan cáfolja.

A felmérésben részt vevő nyelvtanárok gondolatai jól tükrözik a különböző fórumokon publikált tanári és nem szakmabeliektől származó véleményeket.

Fordulat a tervezett reformfolyamatban

2005 őszén, a parlamenti választások eredményeképpen kormányváltásra került sor Norvégiában. Ez hatással volt az idegennyelv-oktatás jövőjére is.

Az előző kormány – mint tudjuk – a második idegen nyelvet kötelezővé akarta tenni az általános iskola utolsó három osztályában. Az új kormány és oktatási ügyekért felelős minisztere azonban más álláspontot képvisel a kérdésben. A korábbi határozatot hatályon kívül helyezték, s ennek következtében nem került bevezetésre a kötelező második idegen nyelv.

A miniszter több érvet is felhozott a korábban tervezett lépés ellen. Úgy gondolja, hogy a második idegen nyelv erősítése – ami a jelenlegi és az azt megelőző kormánynak is célja – nem feltétlenül következik be annak kötelezővé tételével. Azonban azt szeretné, hogy minél többen válasszák a második idegen nyelv tantárgyat. Ebben a tanároknak van nagy feladata, hogy ösztönözzék a tanulókat a második idegen nyelv tanulására az iskolában. A miniszter másik érve a tantárgy kötelezővé tétele ellen, hogy az angol mellett egy újabb kötelező idegen nyelv elvonná a figyelmet olyan alapvető fontosságú tárgyakról, mint az angol nyelv, a matematika és a norvég nyelv.

Annak ellenére, hogy a kormányt és a minisztert számos kritika érte mind szakmai, mind nem-szakmai részről, kiállt álláspontja mellett. Ennek megfelelően ma Norvégiában az általános iskola utolsó három osztályában nem tanulnak a diákok kötelezően második idegen nyelvet. Ehelyett lehetőségük van választani a második idegen nyelv tanulása, illetve nyelvi elmélyítés között norvég vagy angol nyelvből.

Bár a második idegen nyelv tantárgy nem kapott kötelező státuszt, pozíciója valamelyest javult, mivel az általános iskolában kapott osztályzatot a középiskolai felvételnél figyelembe veszik. Ezáltal az egyik korábban hosszú ideig hiányolt intézkedés bevezetésre került, ami bizonyos mértékben hozzájárul a tantárgy státuszának erősítéséhez.

Összegzés

Bár kormányzati szinten 2004-ben Norvégia is „belátta” a több idegen nyelv ismeretének és oktatásának szükségességét, gyakorló tanárok egy részének véleménye szerint a második idegen nyelv tantárgy kötelezővé tételétől az általános iskola három utolsó osztályában önmagában nem várhatnak egyértelmű pozitív változást. Összetett probléma ez, a tantárgy valódi státuszváltozását emellett óraszámnöveléssel, jól képzett tanárok alkalmazásával, a tanárok rendszeres továbbképzésével, modern, gyakorlatorientált oktatási módszerekkel lehet elérni.

A 2005-ben megalakuló új kormány sem a második idegen nyelv kötelezővé tételében látja a megoldást. A tanulók nyelvi képzését fontosnak tartja, a képzésnek szerves része a norvég nyelv és az első idegen nyelv, az angol magas szintű ismerete. Ezzel is indokolta azt az intézkedését, amely lehetővé teszi a tanulók számára a választást a második idegen nyelv, valamint az angol vagy norvég nyelvi elmélyítés között. Így biztosítja az iskola az ezt igénylő diákjainak a két utóbbi nyelv minél tökéletesebb elsajátítását.

Ezek a lépések nem elegendőek nagymértékű változásokhoz, de elősegítik egy másfajta, a korábbitól eltérő szemléletmód kialakulását s továbbfejlesztését.

IRODALOM

- Annet fremmedspråk i grunnskolen. Innstilling fra en arbeidsgruppe. Grunnskolerådets fagplandebatt* (1984). Oslo.
- Fremmedspråkenes stilling og innhold. Innstilling fra en arbeidsgruppe* (1984). Oslo.
- Germeten, Sidsel (1999): Evaluering av Reform 97 „På vei mot ny grunnskole i Oslo. *Delrapport 1: Resultater fra spørreskjemaundersøkelsen høsten 1998*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Haug, Peter (2003): *Evaluering av Reform 97. Sluttrapport frå styret for Program for evaluering av Reform 97*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Konsekvenser av å gjøre det andre fremmedspråket kompetansegivende ved opptak til videregående skole. Innstilling fra en arbeidsgruppe* (1991). Oslo: Grunnskolerådet.
- Kultur for læring*. Stortingsmelding nr. 30 (2003–2004). Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Kunnskapsløftet. Læreplan for grunnskolen og videregående opplæring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Læreplan '97 (L97/L97S): Læreplanene for tilvalgsspråkene fransk og tysk og konsekvenser for opplæringen*.
- Speitz, Heike – Beate Lindemann (2002): „Jeg valgte tysk fordi hele familien min ville det, men jeg angret”. *Status for 2. fremmedspråk i norsk ungdomsskole*. Telemarksforskning-Notodden.
- Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005–2009*, 2007. évi változat: <http://www.fremmedspraksenteret.no>
- Styrking av det andre fremmedspråket. Høringsutkast. Innstilling fra en arbeidsgruppe* (1988). Oslo.